

ISHLAB CHIQRARISH KORXONALARNING INVESTITSIYA JOZIBADORLIGINI OSHIRISHNING XORIJ TAJRIBASI

H.Xotamov

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali Biznesni boshqarish ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi

S.Uvaytov

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali Biznesni boshqarish ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabasi

O.N.Xaitov

Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetining Kattaqo'rg'on filiali assistenti

Annotatsiya:

Ushbu maqolada xalqaro moliya bozori o'zaro bog'langan global bozor sifatida jahon iqtisodiyoti rivojlanish tendensiyalarini o'zida aks ettiradi. Jahondagi yirik moliya bozorlarida xalqaro kapital harakati ta'minlanadi, iqtisodiyotning ma'lum soha va tarmoqlariga portfel investitsiyalari kiritiladi, turli jamg'armalar investitsiyalarga aylanadi. Yirik fond birjalarning indeksleri jahondagi davlatlar, institutsional investorlar va umumiy bozorning kayfiyatini ko'rsatib turadi.

Kalit so'zlar: Xalqaro moliya bozori, portfel, fond birjalari, innovatsiya, innovatsiya faoliyati, qimmatli qog'ozlar, tashkiliy boshqarish, ijtimoiy sohalar, milliy iqtisodiyot, xo'jalik subyektlari, kapital, fond bozori, investitsiyalar, aholining shaxsiy jamg'armalari.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, korxonalar tomonidan xorijiy investitsiyalarni jalb etish mamlakat iqtisodiyotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va xorijiy investitsiyalardan oqilona foydalanish korxonalarining jahon bozorida ishlab chiqarish raqobatbardoshligini oshirishga, ishlab chiqarishni rivojlantirishga, hosildorlik o'sishiga, ilg'or texnologiyalar va yangi ish o'rinlari yaratishga olibkeladi. Shu sababli korxonalarining investitsiya jozibadorligini oshirish bo'yicha xorijiy tajribani o'rganish tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda, chunki u investitsiyalar uchun qulay sharoitlar kompleksini yaratish tajribasini to'plashimkonini beradi, bu esa o'z navbatida korxonalarining rivojlanishdagi rolini sezilarli darajada oshiradi.

Investitsiya jozibadorligi investitsiya muhitini, investitsiya infratuzilmasining rivojlanish darajasini va investitsiya resurslarini jalb qilish qobiliyatini o'z ichiga olgan ajralmas xususiyat bo'lib, bu investitsiya foydasini shakllantirishga, shuningdek investitsiya xavfi darajasiga sezilarli ta'sir qiladi. Korxonalar (mintaqa, tarmoq, mamlakat) muhitining investitsiya jozibadorligi korxonaning investitsiya jozibadorligiga bilvosita ta'sir ko'rsatadi, birinchidan, korxonalar ochiq tizim bo'lganligi sababli, ikkinchidan, tashqi omillar universal xususiyatga ega va potensial investorlar uchun ma'lum bir investitsiya obyektida muhim rol o'ynaganligi sabablidir.

AQSh iqtisodiyotining yuqori raqobatbardoshligi, asosan, fanga va yangi texnologiyalarni

rivojlantirishga investitsiyalar oqimini rag‘batlantirish ularning barcha darajalarida hukumatning asosiy funksiyalaridan biri ekanligi bilan bog‘liq. Davlat ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik xarajatlarining tahminan yarmini o‘z zimmasiga oladi va barcha fundamental tadqiqotlarning yarmidan ko‘pini moliyalashtiradi. Qolgan mablag‘lar xususiy korporatsiyalar, tashkilotlar va xorijiy investorlar tomonidan taqdim etiladi. Buning sababi shundaki, alohida davlatlar va umuman mamlakatning investitsiya salohiyatini rivojlantirish har doim barcha darajadagi hokimiyat organlari faoliyatining asosiy yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan. AQSHda davlatning sarmoyaviy salohiyatini rivojlantirish uchun boshqaruvning turli darajalarida qo‘llaniladigan usullarni tahminan uch guruhga bo‘lish mumkin: to‘g‘ridan-to‘g‘ri moliyaviy rag‘batlantirish (shtat hukumati tomonidan grantlar, ssudalar va kreditlar berish, ilmiy tadqiqot va ishlanmalarni

moliyalashtirish); bilvosita moliyaviy rag‘batlantirish (soliq imtiyozlari, chegirmalar); moliyaviy bo‘lmagan rag‘batlantirish (infratuzilmani rivojlantirish, shaffof axborot siyosati).

Xitoyda qo‘shma korxonalar uchun investitsiya jozibadorlikni rag‘batlantirish uchun imtiyozlar mavjud, ular odatda quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- o‘z faoliyatini boshlaganidan keyin 5 yil davomida daromad solig‘idan ozod qilish;
- xom-ashyo va ishlab chiqarish vositalarini bojsiz olib kirish huquqi;
- foyda, foiz va dividendlarni xorijga erkin olib chiqish huquqi.

Xitoyda liberal soliq rejimi va yangi biznesni boshlashda ma‘muriy to‘siqlarning sezilarli darajada yengilligi bilan ajralib turadigan maxsus iqtisodiy zonalar tashkil etilgan. Xitoy hukumati “eksport tarmoqlari” deb atalmish sohaga ham sarmoya kiritgan. Bular asosan iqtisodiyotning ustuvor tarmoqlari (xususan, yengil sanoat va elektronika) bo‘lib, ularga zavodlarni modernizatsiya qilish va xom-ashyo xarid qilish uchun subsidiyalar ajratilgan. Dasturning maqsadi Xitoy eksport tovarlari sifatini oshirish va miqdorini oshirishdan iborat. 25% dan ortig‘i xorijliklar tomonidan boshqariladigan kompaniyalarning “tarmoqlari”ga maxsus imtiyozlar va Xitoy Markaziy bankidan kredit olish imkoniyati berildi. Hozirgi vaqtda bunday kompaniyalar Xitoy eksportining 80% dan ortig‘ini ishlabchiqaradi. Bundan tashqari, Xitoyda xorijiy investorlarni mamlakatdagi sarmoyaviy imkoniyatlar va potentsial hamkorlar bilan aloqalar haqida xabardor qilishning aniq tizimi yo‘lga qo‘yilgan.

Barcha Yevropa mamlakatlari orasida eng muvaffaqiyatli klaster modellaridan biri Fransiyada yaratilgan tuzilmadir. Bu mamlakatda klaster siyosati biznes, ilmiy hamjamiyat va ta‘lim institutlarini birlashtirish uchun yaratilgan raqobatbardoshlik qutblarini shakllantirish shaklida amalga oshiriladi. Raqobatbardoshlikning fransuz qutblari “mintaqaviy”, “yevropa” va “xalqaro” ga bo‘lingan. Aytish joizki, Fransiya investitsiya agentligi, ayniqsa, klaster tuzilmalarida xorijiy investorlarning ishtirokini qo‘llab-quvvatlab, ularga eng jozibador loyihalarni topishga yordam beradi. Shotlandiyada investitsiya muhitini yaxshilash iqtisodiy muhitda klasterlash jarayonlarining rivojlanishi bilan ham tavsiflanadi. Integratsiyalashgan korxonalarini tashkil etish va ushbu hududga mutaxassislarni tayyorlash hududning iqtisodiy infratuzilmasini shakllantirishni muvofiqlashtiruvchi mahalliy kompaniyalar tarmoqlarini yaratish, shu jumladan ma‘muriy, buxgalteriya yordami, rieltorlik xizmatlari, marketing, investitsiya dasturlarini yaratish orqali amalga oshiriladi.

Kanadada investitsiya jozibadorligini oshirishni qo‘llab-quvvatlovchi faoliyatning muhim yo‘nalishi universitetlarda yangi tadqiqot markazlarini yaratishga ko‘maklashishdan iborat. Shu bilan birga, hukumat faoliyati ilmiy tadqiqot va ishlanmalarni amalga oshiruvchi kompaniyalarga imtiyozlar berishga qaratilgan. Ilmiy tadqiqotlar va eksperimental ishlanmalar uchun soliq imtiyozlari dasturi kompaniyalarga ko‘pgina xarajatlarni to‘g‘ridan-to‘g‘ri va to‘liq hisobdan chiqarishni, shuningdek, 20-35% soliq imtiyozlarini beradi.

Germaniyada investitsiya jozibadorligini oshirish siyosatida kapital harakatida qonuniy

cheklovlar mavjud emas. Valyuta operatsiyalarining hajmi va xarakteri, shuningdek, mahalliy qarz bozorida xorijiy kompaniyalarni moliyalashtirish bo'yicha bu xususiyatlar "Tashqi iqtisodiy aloqalar to'g'risida"gi va "Sudalar to'g'risida"gi qonunlar bilan tasdiqlangan. Biroq, iqtisodiyotning ayrim tarmoqlarida, xususan: tibbiyot, farmatsevtika, sug'urta, transport, mehmonxona, restoran biznesi va bank ishi bo'yicha faoliyat yuritish uchun litsenziyalar talab qilinadi.

Korxonaning investitsiya jozibadorligini shakllantirishning xorij tajribasini o'rganish quyidagi xususiyatlarni aniqlash imkonini berdi:

-rivojlangan mamlakatlar uchun investitsion faollik xususiyatlarini rag'batlantirish;

-valyuta operatsiyalari hajmi va xarakteri bo'yicha kapital harakati, shuningdek, mahalliy qarz bozorida xorijiy kompaniyalarni moliyalashtirish bo'yicha qonuniy cheklovlarni olib tashlash; Bu mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlariga investitsiya faoliyatini tartibga solishda mustaqillik beradi.

-investitsiyalarni jalb qilish va xorijiy investorlarni mamlakatdagi iqtisodiy vaziyatdan xabardor qilish bilan shug'ullanuvchi davlat organlarini tashkil etish.

-yangi texnologiyalarni rivojlantirishga investitsiyalar oqimini rag'batlantirish;

-oliy o'quv yurtlarida yangi ilmiy markazlarni tashkil etishga ko'maklashish;

-ilmiy tadqiqotlar va ishlanmalarni amalga oshiradigan kompaniyalarga imtiyozlar berish;

-soliqdan ozod qilingan xalqaro savdoni samarali qo'llab-quvvatlash maqsadida erkin sanoat zonalarini yaratish;

-hududning iqtisodiy infratuzilmasini shakllantirishni muvofiqlashtiruvchi kompaniyalarni tashkil etish orqali iqtisodiy klasterlash jarayonlarini rivojlantirish.

Rivojlangan mamlakatlarda investitsiyalarning ustuvor yo'nalishlari- bu investitsiyalarning tez qaytarilishiga erishish imkonini beradigan va shu bilan birga o'zaro bog'liq bo'lgan tarmoqlarni rivojlantirish zarurati paydo bo'lishiga olib keladigan sohalardir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 13-apreldagi "Kapital bozorini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6207-son Farmoni. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2022 y., 06/22/113/0330-son.
2. Qudratov Sh.G'. O'zbekiston Respublikasi fond bozori va uning rivojlanishiga ta'sir qilayotgan asosiy muammolar. Mejdunarodniy nauchniy jurnal № 2 (100), chast 2 «Nauchniy impuls» sentyabr, 2022. S. 688.
3. Sultonov Sh.N. O'zbekistonda fond bozorini rivojlantirish yo'llari. Iqtisodiyot va ta'lim / 2022-yil 5-son.
4. Nurmuhamedov A.A. Nurmuhamedova B.I. Fond bozori rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari va iqtisodiy o'sish bilan bog'liqligi. "Skienke and Edukation" Skientifik Journal. / ISSN 2181-0842 March 2023 / Volume 4 Issue 3